

UPOTREBA MATERIJALA ZAŠTIĆENE SORTE - FARM SAVED SEED

Andreja BIŠĆAN RENDULIĆ

Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja Republike Hrvatske
Ministry of Agriculture, Fisheries and Rural Development Republic of Croatia

Područje zaštite biljnih sorti koje uključuje postupak dodjeljivanja, sadržaj, trajanje i način prijenosa i ustupanja korištenja oplemenjivačkog prava, kao i zaštitu nositelja oplemenjivačkog prava, uređeno je propisanim zakonodavstvom Europske unije. Prije svega, temelji se na Međunarodnoj konvenciji za zaštitu novih biljnih sorti (UPOV), Uredbi Vijeća EZ br. 2100/94 (Council Regulation (EC) No 2100/94), Uredbi Komisije EZ br. 1768/95 (Commission Regulation (EC) No 1768/95) odnosno njezinim izmjenama i dopunama u obliku Uredbe Komisije EZ br. 2605/98 (Commission Regulation (EC) No 2605/98). Sukladno tome, bilo je nužno da se i zakonodavstvo Republike Hrvatske u području zaštite biljnih sorti uskladi sa zakonodavstvom Europske unije. Prvi Zakon koji je donesen u tom području je Zakon o zaštiti sorti poljoprivrednog bilja ("Narodne novine" broj 131/97). Nakon toga su uslijedile izmjene i dopune Zakona u obliku Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti sorti poljoprivrednog bilja ("Narodne novine" broj 62/00), te Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti biljnih sorti ("Narodne novine" broj 67/08). Osim navedenog Zakona, na snazi su i podzakonski akti odnosno Pravilnik o upisu u upisnike u obavljanju poslova zaštite biljnih sorti ("Narodne novine" broj 58/11) i Pravilnik o postupku utvrđivanja različitosti, ujednačenosti i postojanosti novih biljnih sorti u svrhu dodjeljivanja oplemenjivačkog prava i priznavanja sorti ("Narodne novine" broj 61/11).

Kako je 01. kolovoza 2001. godine Republika Hrvatska položila Instrument pristupanja UPOV-oj Konvenciji za zaštitu novih biljnih sorti to joj je omogućilo da mjesec dana nakon toga, 01. rujna 2001. godine postane punopravna članica UPOV-a. Sukladno odredbama Konvencije, od dana kada država postane vezana Konvencijom, zaštita biljnih sorti mora biti primijenjena na 15 biljnih rodova ili vrsta, te najkasnije po isteku razdoblja od 10 godina na sve biljne rodove i vrste. Tako je do 01. rujna 2011. godine moguće bilo zaštititi 15 biljnih vrsta: pšenicu, ječam, zob, kukuruz, suncokret, soju, uljana repicu, šećernu repu, krumpir, lucernu, grašak, krmni kelj, krušku, topolu i vrbu. Od 01. rujna 2011. godine zaštita biljnih sorti je moguća za sve biljne rodove i vrste.

Prije svega, što je uopće zaštita biljnih sorti i što se pod time podrazumijeva? Sorta je zaštićena dodjeljivanjem oplemenjivačkog prava koje se dodjeljuje oplemenjivaču sorte. Da bi sorta bila zaštićena mora udovoljavati određenim kriterijima, što znači da mora biti nova, različita, ujednačena, postojana i označena imenom. Pod pojmom kriterija *nova* smatra se da materijal te sorte nije prodavan ili na drugi način stavljen na

raspolaganje sa ili bez dopuštenja oplemenjivača u Republici Hrvatskoj jednu godinu, ili izvan Republike Hrvatske četiri godine, a u slučaju drvenastih vrsta ili vinove loze šest godina. Ostali kriteriji *različita, ujednačena, postojana i označena imenom* su kriteriji koji se utvrđuju tijekom postupka DUS ispitivanja sorata, a kojemu sorte podliježu tijekom postupka zaštite biljnih sorti.

Postupak dodjeljivanja oplemenjivačkog prava ostvaruje se u postupku koji vode Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja i Hrvatski centar za poljoprivredu, hranu i selo - Zavod za sjemenarstvo i rasadničarstvo. Dodjeljivanje oplemenjivačkog prava i zaštita biljnih sorti osim u Republici Hrvatskoj, moguća je u svim ostalim zemljama članicama UPOV-a kao i na razini Europske unije podnošenjem zahtjeva u CPVO-u, Angers, Francuska. Dodjeljivanje oplemenjivačkog prava za novu sortu daje nositelju ekskluzivno pravo da proizvodi za prodaju i prodaje reprodukcijski materijal te sorte. Da bi se materijal zaštićene sorte mogao koristiti, dopuštenje nositelja oplemenjivačkog prava potrebno je:

- za proizvodnju ili reprodukciju (umnažanje);
- za kondicioniranje u svrhu umnažanja;
- kod ponude za prodaju;
- kod prodaje ili drukčijeg trženja;
- za uvoz ili izvoz;
- za skladištenje u bilo koju prethodno navedenu svrhu.

- Isto tako, izuzećem od oplemenjivačkog prava zaštićena sorta može se koristiti:
- za osobnu upotrebu i u nekomercijalne svrhe;
 - u eksperimentalne svrhe;
 - u svrhu oplemenjivanja ili istraživanja i razvijanja drugih sorti.

Oplemenjivačko pravo, osim što može biti dodijeljeno, može biti ustupljeno, temeljem sklapanja ugovora o licenci ili preneseno na drugu osobu temeljem ugovora o prijenosu prava. U slučaju povrede oplemenjivačkog prava, čime se smatra svako neovlašteno gospodarsko korištenje oplemenjivačkog prava, podnosi se tužba kod nadležnog suda.

Što je “farm saved seed”, odnosno “farmerovo sjeme”? Pod time prije svega podrazumijevamo da oplemenjivačko pravo neće biti povrijeđeno u slučaju kada se požeti materijal zaštićene sorte za određene biljne vrste, a koji je poljoprivredni proizvođač proizveo na vlastitom imanju, koristi u svrhu reprodukcije na vlastitom poljoprivrednom imanju i kojeg ne smije stavljati na tržište. Ova se odredba primjenjuje na sljedeće biljne vrste uz izuzetak hibrida i sintetskih sorti:

Krmno bilje:

- *Cicer arietinum* L. - Slanutak
- *Medicago sativa* L. – Lucerna
- *Lupinus luteus* L. – Žuta lupina
- *Pisum sativum* L. – Vrtni grašak
- *Trifolium alexandrinum* L. – Aleksandrijska djetelina

- *Trifolium resupinatum* L. – Perzijska djetelina
- *Vicia faba* L. – Bob
- *Vicia sativa* L. – Grahorica

Žitarice:

- *Avena sativa* L. – Zob
- *Hordeum vulgare* L. – Ječam
- *Oryza sativa* L. – Riža
- *Phalaris canariensis* L. – Kanarska trava
- *Secale cereale* L. – Raž
- *X Triticosecale Wittm.* – Triticale
- *Triticum aestivum* L. emend. Fiori et Paol. – Pšenica
- *Triticum durum* Desf. – Durum (tvrda) pšenica
- *Triticum spelta* L. – Pravi pir

Krumpir:

- *Solanum tuberosum* L. – Krumpir

Uljarice i predivo bilje:

- *Brassica napus* L. - Uljana repica
- *Brassica rapa* L. – Bijela repa
- *Linum usitatissimum* L. – uljni lan uz izuzetak predivog lana

Nositelj oplemenjivačkog prava ima pravo zatražiti odgovarajuću naknadu od poljoprivrednog proizvođača koji koristi žetveni materijal zaštićene sorte i tražiti ga informacije o zasijanim površinama. Od plaćanja odgovarajuće naknade izuzeti su mali poljoprivredni proizvođači čija ukupna površina ne prelazi više od 3 ha. Naknada koju poljoprivredni proizvođač plaća nositelju oplemenjivačkog prava niža je od licencije koju plaća proizvođač sjemena. Utvrđivanje odnosa između oplemenjivača i poljoprivrednog proizvođača temelji se na zasnivanju ugovora. Ukoliko ugovor ne postoji, nositelj oplemenjivačkog prava ne može zatražiti naknadu koja je veća od iznosa zaključenog između udruženja oplemenjivača i udruženja poljoprivrednih proizvođača, odnosno naknadu veću od 50% iznosa licencije za najnižu kategoriju licenciranog sjemena.

Vrlo je bitno da je pri uporabi požetog materijala u svrhu reprodukcije na vlastitom poljoprivrednom imanju poljoprivredni proizvođač obavezan postupati u skladu s propisima iz područja biljnog zdravlja, posebno vodeći računa o sprječavanju pojave štetnih organizama na usjevima zasnovanim korištenjem toga materijala.

Već prije je napomenuto da je Republika Hrvatska morala uskladiti svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom Europske unije po pitanju zaštite biljnih sorti. Da bi

to bilo u potpunosti izvršeno u postupku je donošenje Zakona o dopunama Zakona o zaštiti biljnih sorti te pripadajućeg Pravilnika o uvjetima za korištenje poželjnog materijala zaštićene sorte na vlastitom poljoprivrednom imanju i kriterijima za utvrđivanje malih poljoprivrednih proizvođača gdje su ugrađene odredbe vezane uz “farm saved seed”, odnosno “farmerovo sjeme”.

Što se tiče uređenja područja zaštite biljnih sorti u susjednim zemljama i zemljama Europske unije (Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Češkoj, Slovačkoj, Poljskoj i Sloveniji) u svim navedenim zemljama na snazi je nacionalni Zakon o zaštiti biljnih sorti. U svim je zemljama Zakon postavljen kao privatno pravo i nema utjecaja državnog tijela u provođenju odredbi Zakona po pitanju odnosa između nositelja oplemenjivačkog prava i poljoprivrednog proizvođača. Istovremeno, Zakonom je uređeno pitanje korištenja “farmerovog sjemena” odnosno “farm saved seed”, sukladno UPOV-oj Konvenciji za zaštitu novih biljnih sorti. U slučaju korištenja “farmerovog sjemena”, a u svezi obveze dorade takvog sjemena u Engleskoj, Njemačkoj, Češkoj i Sloveniji ne postoji obveza dorade sjemena ali ga većina poljoprivrednih proizvođača doraduje kako bi osigurala dobar usjev. Doradu sjemena može obaviti poljoprivredni proizvođač ili uslužno privatni doradivač. U Francuskoj ne postoji obveza dorade “farmerovog sjemena” te se dorada sjemena isključivo odnosi na certificirano sjeme namijenjeno tržištu. U zemljama poput Mađarske, Slovačke i Poljske odredba o doradi sjemena nije zakonski regulirana.

Kao što je i prije navedeno, u svim spomenutim zemljama “farmerovo sjeme” ne može biti predmet trženja.

Adresa autora-Authors address:

Andreja Bišćan Rendulić, dipl.ing.agr.
Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
Ulica grada Vukovara 78, Zagreb
E-mail: andreja.biscan@mps.hr

Primljeno – Received:

13. 10. 2011.